OSTRAVSKÁ UNIVERZITA
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

DiDAi4!

Komunikativnost ve výuce češtiny jako jazyka nemateřského

Milan Hrdlička

ÚSTAV BOHEMISTICKÝCH STUDIÍ FF UK

Struktura příspěvku

1) Vznik komunikační metody, její relevantní rysy
2) Problémové aspekty uplatnění komunikační metody ve vyučovací praxi
3) Ukázka komunikačně pojatého výkladu mluvnické látky
4) Lingvodidaktická doporučení

Ad 1) 19. a zejména 20. století – vznik celé řady vyučovacích metod cizích jazyků; potíž: stávající metody nepřinášejí vždy uspokojivé výsledky, pociťuje se jednostranná orientace na pouze některé řečové dovednosti, nedoceňování některých dovedností (psaní je pokládáno za pouhý grafický zápis komunikace mluvené)

Metoda přímá, situační, audioorální aj. – poslech s porozuměním a mluvení x metoda gramaticko-překladová – čtení, psaná komunikace

60. léta 20. století – dominance metody audioorální (x nedoceňování relevantních komunikačních faktorů, stereotypní charakter, dril – nikoliv kognitivnost, nekreativnost, chybí individuální přístup aj.; formuje se kompetence jazyková, nikoliv komunikační)

Vhodná pro jazyky analytické, nikoliv flektivní.

70. léta 20. století – komunikačně-pragmatický obrat v lingvistice (srov. funkční strukturalismus PLK) a potažmo v lingvodidaktice

Podstata: těžiště pozornosti se přesouvá od systémových vlastností jazykového kódu (langue) k jeho jeho řečovému užívání a fungování (parole).

K uskutečnění úspěšné komunikace je třeba znát podstatně víc než jen jazyková pravidla – řečová etiketa, zasazení problematiky do komunikačního rámce.

Zkoumají se nejen jazykové formy (prostředky), ale nově také způsoby, příčiny a široce pojímané okolnosti (důsledky) jejich řečového užívání.

Lingvodidaktika: počátky formování nového přístupu – komunikační metody

Pozor: komunikační versus komunikativní!

Klíčové rysy komunikační metody:

1) **Komplexnost** – dvojí možné chápání

a) Vyvážená pozornost všem čtyřem základním řečovým dovednostem: mluvená a psaná komunikace, čtení, poslech s porozuměním (jsou chápány jako samostatné, svébytné, nutný je specifický a cílený nácvik)

b) Vyvážená pozornost dimenzi jazykové, ale i faktorům extralingválním

2) **Adresnost** (individuální přístup: zohlednění komunikačních potřeb a priorit jednotlivce, úrovně jeho komunikační kompetence v cizím jazyce, mateřského jazyka, vzdělání – filolog vs. nefilolog, věku aj.)

3) **Užitečnost** – pragmatická dimenze (vs. samoúčelnost), využitelnost poznatků, znalostí, dovedností v praxi, mluvčí se má učit jazyk, nikoliv „o jazyce“

Ad 2) Uplatnění relevantních rysů komunikační metody – ve vyučovací praxi často nedostižný ideál

Problémy – **nedoceňování role gramatiky** (čím méně mluvnické složky, tím větší komunikativnost?), **formalismus** (pozornost převážně nebo výlučně mluvnickým formám, nikoliv i jejich významu, řečové funkci);

Nedostatečná pozornost věnovaná **psané komunikaci** (specifický nácvik, není to pouhá odvozenina ústního projevu, komunikování není pouze mluvení)

Potíže s koncepčním výběrem variety národního jazyka (otázka zastoupení češtiny spisovné, obecné, kolokviální)

Ad 3)

Prezentace časování slovesa *být*:

Jsem – jsi – je…

Co je také potřeba připomenout?

Poučení o (ne)užití zájmenného subjektu (jsem x já jsem), o tykání a vykání (Němci – onikání, Italové – onkání atd.), o tvoření negace (včetně ortografie – psaní záporky ne-), o tvoření otázky (Nejste cizinec? – nejedná se o zdvořilost, nýbrž o očekávání kladné odpovědi), o zásadách nabízení tykání (starší mladšímu, nadřízený podřízenému, žena muži)

Ad 4) Lingvodidaktická doporučení

- respektování a uplatňování klíčových rysů komunikační metody (nejlepší motivace: praktická využitelnost poznatků z výuky v řečové praxi)
- důležité: nasazení, opravdovost, zájem vyučujícího (jinojazyčný mluvčí musí mít pocit, že vyučujícímu záleží na kvalitě jeho akvizice cizího jazyka)
- práce s autentickými materiály, řešení a nácvik praktických problémů a situací, aplikace mluvnice na již osvojené slovní zásobě, střídání aktivit ve vyučovací hodině, nabízení variantnosti řešení

Použité materiály:

Hrdlička, M. (2009): *Gramatika a výuka češtiny jako cizího jazyka*. Praha: Karolinum.

Hrdlička, M. (2019): *Kapitoly o češtině jako jazyku nemateřském*. Praha: Karolinum.

(tam i další literatura a odkazy)

Děkuju Vám za pozornost!